

VU Research Portal

Hoeveel evolutie kan uw geloof verdragen?

van den Brink, G.

published in

CV Koers: Opinieblad voor de christen vandaag
2009

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

van den Brink, G. (2009). Hoeveel evolutie kan uw geloof verdragen? *CV Koers: Opinieblad voor de christen vandaag*, (juni-juli 2009), 42-46.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

GIJSBERT VAN DEN BRINK OVER DE EVOLUTIESTRESSTEST: Hoeveel evolutie kan uw geloof verdragen?

Haalt een evolutionaire wordingsgeschiedenis de fundamenteën van het christelijk geloof onderuit? Staan de heilsfeiten op losse schroeven als we niet vasthouden aan een schepping in zes dagen? CV•Koers vroeg theoloog Gijsbert van den Brink om de schade op te maken. Verdraagt evolutie zich met de gereformeerde dogmatiek? Een evolutiestresstest.

Tekst Gijsbert van den Brink | Beeld Gerdien van Delft-Rebel

Financieel deskundigen buigen zich het hoofd over de vraag hoe de economische crisis te lijf gegaan moet worden – en iedereen denkt met hen mee. Komen we weg met enkele extra zekeringen in de regelgeving? Of wordt het nooit meer zoals vroeger, en moet het hele kapitalistische systeem op de schop? Hoe kredietwaardig blijkt onze economie nu de storm van de crisis er doorheen slaat?

Minstens zo intensief denken christenen na over de gevolgen die het evolutiedenken heeft voor het geloof. Het lijkt wel alsof Charles Darwin zijn studie naar het ontstaan der soorten onlangs gepubliceerd heeft, en we er allemaal pas net kennis van konden nemen. In elk geval brengt zijn jubileumjaar hem weer helemaal terug op de christelijke agenda. En hij brengt zelfs de knapste koppen in verwarring: we weten het niet meer, zo kan men horen zeggen, en hullen ons daarom in wijze onwetendheid of, deftiger, ‘kosmologisch agnosticisme’. Anderen weten het maar al te goed en zetten de hakken in het zand – maar lopen het risico zichzelf te overschreeuwen. Alle reden dus voor een grondige gemeenschappelijke bezinning, zoals die onder meer voor 6 juni aanstaande gepland staat.

In de VS heeft men een manier bedacht om de kredietwaardigheid van banken bij toenemende economische tegenwind te toetsen: de stresstest. Hoeveel tegenslag kan een bank precies verdragen voordat hij instort? De resultaten waren over het algemeen geruststellend, maar ze werden zoals dat gaat meteen ook weer bestreden. In deze bijdrage voeren we een beknopte evolutiestresstest uit. We stellen de vraag: hoeveel evolutionaire druk op de christelijke ketel kan het geloof eigenlijk aan? Wanneer we onderdeel a, b en c van de evolutietheorie erop loslaten, is het daar dan tegen bestand of valt het om? We beginnen met een relatief kleine ‘tegenslag’, maar zetten er telkens een tandje bij.

1. Een hoge ouderdom voor de aarde?

Een eerste, basaal uitgangspunt van de evolutietheorie betreft de hoge ouderdom van de aarde en van het leven. Voor een leek is het altijd moeilijk de berekeningen op waarde te schatten, maar ze lopen tegenwoordig niet heel ver meer uiteen, en het verschil met de traditionele 6000 of 10.000 jaar is hoe dan ook enorm groot. Stel nu dat de aarde inderdaad veel ouder is dan jongeardecreationisten aannemen, is dat dan theologisch een probleem?

Het lijkt me niet. ‘Het geloof staat of valt daar niet mee’, schreven W.H. Velema en J. van Genderen al in hun *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek* (1992; p. 260). Evenmin heeft het geloof er moeite mee dat de aarde maar een klein stipje is in een ontzaglijk grote ruimte. De Bijbel doet immers geen uitspraak over de plaats van de aarde in het heelal of over haar ouderdom. En pogingen om die ouderdom alsnog te achterhalen door de verschillende geslachtsregisters op creatieve wijze op elkaar te betrekken (alsof de Here God het juiste getal in een soort kruiswoordpuzzel voor ons verstopt heeft), doen onvoldoende recht aan de eigen aard van de betreffende teksten.

Dat is niet maar een typische theologenopmerking, maar blijkt gewoon uit de problemen waarvoor je komt te staan wanneer je het probeert. Het is niet voor niets dat Genesis 1 reeds lang vóór Darwin vaak op een niet-letterlijke wijze werd uitgelegd. Maar ook als we aannemen dat het in Genesis 1 inderdaad gaat om gebeurtenissen die zich in een bepaalde tijdsvolgorde hebben afgespeeld, wie zal dan zeggen hoeveel tijd er alleen al is verstreken tussen Gen. 1:1 en Gen. 1:3? De theoloog Noordmans zei daarom ooit, dat we de miljoenen jaren van de evolutie ‘rustig kunnen laten zwemmen’. We hoeven ons er niet door te laten verontrusten, want Genesis 1 leert ons nu juist dat het scheppingswerk van God uit gezien maar een betrekkelijk kleine inspanning was. Ongeveer zoveel als de inspanning van één werkweek, waarna men een dagje rust nodig heeft.

2. Een evolutionaire ontwikkeling?

Maar hoe zit het vervolgens met de gedachte dat tijdens die lange looptijd van de aarde allerlei planten- en diersoorten uit elkaar geëvolueerd zijn? Dat onderdeel van de evolutieleer heeft weliswaar veel hiaten, maar toch ook heel sterke papieren. Staat er echter niet in Genesis 1 dat God de verschillende planten en dieren schiep ‘naar hun aard’? Ja. Maar die uitdrukking kunnen we niet zomaar gelijkstellen met het biologisch soortbegrip dat sinds Carolus Linnaeus (1707-1778) in zwang is. Daarmee zouden we een gegeven uit veel latere tijd teruglezen in de tekst. Het is immers pas sinds Linnaeus dat het soortbegrip een specifieke betekenis kreeg (grof gezegd: alles wat zich laat kruisen en nageslacht kan voortbrengen). Nu kun je natuurlijk zeggen: ‘Via Linnaeus heeft God ons laten zien wat Hij destijds in Genesis 1 bedoelde.’ Dat is op zich niet illegitiem – zolang we ons er maar van bewust zijn dat wij dan degenen zijn die de tekst zo uitleggen. De tekst zelf zegt het niet, en de vraag blijft dus of het zo moet. We blijven dicht bij de tekst wanneer we het ‘naar hun aard’ zien als een onderstreping van de principiële variëteit aan levende wezens die God achtereenvolgens geschapen heeft. De enorme rijkdom in flora en fauna is geen schijn, maar realiteit. Datgene waarin dieren en planten van elkaar verschillen, kan dus niet gereduceerd worden tot bijverschijnselen die er niet wezenlijk toe doen. De zesdagenstructuur in Genesis 1 biedt immers vooral een vertelkader waarbinnen benadrukt wordt dat God op zijn tijd een onophefbare variëteit aan levensvormen uit de aarde tevoorschijn heeft laten komen. Ziedaar een onopgeefbaar gegeven uit Genesis 1: het leven is niet één pot nat. Ook als het zich geleidelijk aan vanuit een oerel ontweek zou hebben, vertoont het een door God gewilde variëteit in de duizendvoudige pracht waarin het zich aan ons voordoet.

3. Pijn en leed in een ‘goede schepping’?

Nu voeren we de druk wat verder op. Want je kunt natuurlijk lyrisch spreken over ‘duizendvoudige pracht’, maar hoe zit het dan met al die dieren die elkaar de strot afbijten om in hun levensonderhoud te voorzien? Volgens het evolutionaire schema deden ze dat altijd al, al die miljoenen jaren. Er zijn zelfs talloze soorten uitgestorven als gevolg van allerlei rampspoed die hen trof. Dat is toch in strijd met het bijbelse beeld van een volmaakte goede schepping?

Dat staat te bezien. Allereerst moeten we beelden die de Bijbel gebruikt voor de toekomst, zoals dat van de leeuw en het rund die samen stro eten (Jes. 11), niet zomaar terugprojecteren op het verleden. De heerlijkheid van de herschepping zal groter zijn dan die van de schepping (zie bijv. 1 Kor. 15:47-49). Vervolgens betekent het ‘zeer goed’ uit Genesis 1 niet ‘volkomen pijnloos’, maar eerder ‘volkomen geschikt voor het doel’. De schepping is prachtig uitgebalanceerd: licht en donker, water en land, bloemen en dieren houden elkaar in evenwicht, en wel op zo’n manier dat er toekomst is en dat de mens het geheel kan beheersen. Maar hoort de baai van dierenleed dan ook bij zo’n geschikte schepping? Sommige christenen menen van wel. Zij betwijfelen of het etiket ‘kwaad’ zomaar geplakt kan worden op het lijden van dieren. Pijnprikkels hebben immers pas lijden tot gevolg wanneer we ons de pijn bewust zijn, en het is de vraag in hoeverre dat bij dieren zo is. Persoonlijk vind ik deze redenering niet zo sterk, onder meer omdat we dan goed beschouwd ook dierenmishandeling niet strafbaar meer zouden hoeven stellen – en dat doen we terecht wél.

Theologen als Augustinus, Bavinck en Brunner dachten in een andere richting: het is mogelijk dat God de schepping vanuit zijn voorkennis van meet af aan zo heeft ingericht dat deze paste bij de zondigende mens. Dus met de verdrietige strijd om het bestaan als schaduwzijde. Andere bijbelse scheppingsteksten – en waarom zouden die minder belangrijk zijn dan Genesis 1? – roepen dit beeld ook op. Zo worden in Psalm 104 de jonge leeuwen die brullend op roof uitgaan tot de scheppingswerken van God gerekend. Trouwens, ook in Genesis is er niets dat wijst op andere maag- en darmstelsels bij roofdieren sinds de zondeval. Maar is het geen perverse regie als God de zondeval om zo te zeggen al ingecalculeerd had? Dat hoeft niet. In elk geval blijft de zonde de vrije keus van de mens: niets in de voor hem geschikt gemaakte schepping dwong hem ertoe. Maar wie deze gedachte toch te speculatief is, kan zich houden aan de sobere woorden van Romeinen 8: de schepping is in geboortepijn, omdat God haar daaraan onderworpen heeft. Punt.

4. Een gemeenschappelijke voorouder van aap en mens?

Hoe zit het vervolgens met de mens? Volgens de evolutieleer is ook die uit de dierenwereld voortgekomen: mensen en apen hebben een gemeenschappelijke voorouder. Hoe hard is het bewijs daarvoor? Ik weet het niet. Maar het volgende zegt me wel iets. De vooraanstaande Britse natuurwetenschapper Denis Alexander is een behoudend christen. In zijn laatste boek (*Schepping & evolutie: moeten we kiezen?* – warm aanbevolen door de puriteinse theoloog James I. Packer) roept hij bijvoorbeeld christenen op om niet met ongelovigen te trouwen, en waakzaam te zijn met het oog op de dag van het oordeel. Maar in hetzelfde

boek acht hij het boven alle twijfel verheven dat wij mensen gemeenschappelijke voorouders hebben met de apen.

Kan het christelijk geloof die gedachte verdragen? Ik zou denken: alleen wanneer tegelijk en met evenveel kracht vastgehouden wordt aan de uniciteit van de mens. En daar is ook alle reden voor. Hoe graag evolutionisten ook spreken over de mens als ‘slechts één van de dieren’, geen wetenschap zal ooit heen kunnen om alle uniekmakende eigenschappen die wij mensen hebben: rationele vermogens van een exponentieel hogere orde dan andere wezens, esthetisch besef, historisch besef, moreel besef, en niet te vergeten: de mogelijkheid van een relatie met God. Het is blijkens Genesis 1-3 vooral dat laatste wat de mens tot mens maakt. Adam was de eerste *homo divinus*, de eerste op God gerichte mens, en daarmee te midden van alle mensachtigen de eerste echte mens: door God in het aanzijn geroepen om zijn beeld te dragen. Hoezeer ook in nevelen gehuld, Adam blijft in die zin dus een historische persoon, zoals ook het Nieuwe Testament over hem spreekt. Er zit zonder twijfel veel symboliek in de oorsprongsverhalen, maar er is geen aanleiding Adam en Eva als mythische gestalten te zien.

5. Waar blijft de zondeval?

Maar kunnen we dan ook nog zeggen dat Adam en Eva in zonde zijn gevallen? De evolutieleer suggereert immers een geleidelijk ‘moreel ontwaken’, waarbij langzaam maar zeker besef van goed en kwaad ontstond. Daarbij zaten driften en agressie van meet af aan in de menselijke genen ingebakken, omdat die nu eenmaal deel uitmaken van de strijd om het bestaan.

Toch sluit dat niet uit dat er een moment geweest is van een eerste bewuste overtreding van Gods gebod. Adam en Eva, de eerste tot God geschapen mensen, waren ook de eersten met verantwoordelijkheid voor hun daden – zoals wij elkaar ondanks allerlei mogelijke verzachtende omstandigheden nog altijd verantwoordelijk houden voor onze (mis)daden. De zonde is dus niet automatisch met het menselijk bestaan gegeven, maar gaat terug op een noodlottige keuze van de mens. Hoezeer het kwaad ons ook na aan het hart lag (de slang!), het was niet in de mens ingebakken. De evolutie sluit niet uit dat er een tijd is geweest, hoe kort ook, waarin de mens nog niet gezondigd had.

6. Stierven mensen al vóór de zondeval?

We voeren de druk nog verder op: hoe zit het met de menselijke dood? Het Nieuwe Testament stelt dat de dood ‘door een mens’ in de wereld is gekomen. Ook als we aannemen dat het hier speciaal over de menselijke dood gaat, lijkt dit moeilijk verenigbaar met evolutie. Want onze lichamelijke dood hoort evolutionair gezien bij het aardse leven: de mens maakt net zozeer deel uit van de biologische keten als de dieren. Vandaar dat theïstisch evolutionisten teksten als Gen. 2:17, Rom. 5:12 en 1 Kor. 15:21 betrekken op de geestelijke dood, in de zin van het door de zonde gescheiden-zijn van God.

De theoloog Pannenberg wijst er terecht op dat dit onbevredigend is, omdat het geen recht doet aan de ernstige samenhang die de christelijke traditie altijd gezien heeft tussen de zonde en de lichamelijke dood. Hij stelt daarom voor onderscheid te maken tussen eindigheid en dood/sterfelijkheid. De mens is biologisch even eindig als alle andere wezens. Maar God zou hem in principe eendeloos in leven hebben gelaten, ook al begrijpen wij niet hoe. Op de dag waarop de mens zondigde, haalde God echter zijn hand onder diens leven vandaan: de zonde bracht de dood in de wereld.

7. Staat het gezag van de Bijbel op losse schroeven?

Ten slotte is daar de Bijbel. Dit is voor velen het meest gevoelige punt. Want leidt een rekenen met evolutie er niet onvermijdelijk toe dat we de Bijbel minder serieus nemen? Die indruk is bij velen heel sterk. Nu is het waar dat we delen uit Gen. 1-3 minder letterlijk moeten nemen dan in het verleden vaak (zij het lang niet altijd) is gebeurd. Toch is er niet een totaal andere bijbelvisie in het geding. Immers, we lezen altijd al bepaalde passages niet-letterlijk omdat we vanuit buiten-bijbelse informatie wisten dat een letterlijke lezing niet de bedoeling kán zijn. Dat aantal passages wordt nu wellicht wat groter. Maar dat betekent allerminst dat het hek van de dam zou zijn. Dat was het ook niet toen we Jozua 10:12 anders uit gingen leggen vanwege het heliocentrische wereldbeeld. Het bovenstaande leidt er dus niet toe dat we de wonderen die in de Bijbel beschreven staan niet meer serieus kunnen nemen, anders tegen de opstanding aan zouden moeten kijken, of in het algemeen minder eerbied voor de Bijbel zouden koesteren.

En verder? Dat de evolutie geheel op toevalsprocessen zou berusten, dat ze geen ruimte overlaat voor een Schepper, dat het leven geen doel heeft, dat de mens niet méér is dan een pakketje genen, dat moraal en religie trucjes van de evolutie zijn – dat alles maakt absoluut geen deel uit van wat serieus

wetenschappelijk onderzoek aan het licht heeft gebracht of zelfs maar aan het licht kán brengen. Maar het berust op de antichristelijke ideologie van het evolutionisme, die de evolutie gretig misbruikt voor een atheïstische levensbeschouwing. Het is dit gedachtegoed dat ten enenmale onverenigbaar is met het christelijk geloof. Op dit front zal de geestelijke strijd dan ook gevoerd moeten worden.

Uitslag

We komen bij de uitslag van de test. Het is onmiskenbaar waar dat de evolutieleer iets doet met het christelijk geloof. Het meest kort en bondig valt dit met een term uit het theologenjargon uit te drukken: de evolutieleer brengt tot een meer supralapsarische visie op de heilsgeschiedenis. De zondeval is en blijft weliswaar het grote breekpunt, maar ze is wel door God ingecalculeerd in een veel omvattender plan waarin Hij de zuchtende schepping boven de val uit (*supra lapsum*) naar zijn heerlijke doel brengt. Christus verzoent niet alleen de schuld, maar brengt ook het leven en het mens-zijn op een hoger plan (1 Kor. 15:47-49). Verlossing betekent niet maar herstel van een eerdere situatie, maar ook verheffing, en bevrijding van de dienstbaarheid aan de verderfenis – lees: aan de evolutionaire strijd om het bestaan – die van meet af op aarde heerste.

Dat is zeker een bijstelling in de economie van het geloof. Het is dan ook begrijpelijk dat velen aarzelingen hebben. Herman Bavinck zei: de bewijzen zijn zó dun, we hoeven er niet aan. En hij had op dat moment gelijk. Inmiddels zijn we echter een eeuw verder. Nieuwe werelden zijn opengegaan, bijvoorbeeld door de ontdekking van het DNA en alles wat daarmee gepaard gaat. Deze ontdekkingen passen verbazingwekkend precies in het evolutionaire plaatje. Daarom kon het weleens tijd worden om door de zure appel heen te bijten. Wie artikel 2 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis serieus neemt (God spreekt ook tot ons in het boek van de schepping), ontkomt er haast niet aan.

Het goede nieuws is echter, dat het kan lijden. Het christelijk geloof valt niet als een louche bank bij de eerste de beste tegenslag om. Integendeel, het is de eeuwen door wel tegen een stootje bestand gebleken, en zal ook uit de confrontatie met het evolutiedenken alleen maar krachtiger en overtuigender tevoorschijn komen. Juist de evolutie laat immers zien hoe ellendig een wereld zónder God eraan toe is. En wordt Christus er echt minder van, wanneer Hij ons behalve van zonde, schuld en dood ook bevrijdt van de *survival of the fittest*? Is het zwakke Gods niet sterker dan de mensen?

Bijsluiter

Ten slotte een bijsluiter. Misschien is het allemaal heel anders gegaan dan hierboven gesuggereerd. Op manieren die we als kleine mensjes nog niet of zelfs überhaupt niet kunnen bevroeden. God is zoveel groter dan ons denken reikt. En het zou heel betreurenswaardig zijn als zijn schepping ons wel brengt tot felle discussies, maar niet meer tot diepe verwondering. Schetsen hoe het gegaan zou kunnen zijn, is echter niet maar ijdele speculatie, want het laat zien dat een orthodox-christelijk scheppingsgeloof en een eerlijke erkenning van de evolutie elkaar niet hoeven uit te sluiten. En als er iets is wat alle leerlingen op alle scholen in ons land over schepping en evolutie zouden moeten leren, is het dat wel.

Prof. dr. G. van den Brink is als universitair hoofddocent dogmatiek verbonden aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, en als bijzonder hoogleraar vanwege de Gereformeerde Bond aan de Universiteit Leiden. Hij is een van de hoofdsprekers op het congres 'Darwin in de tuin van Eden?' op 6 juni.

Op cvkoers.nl

In het dossier *In den beginne* vind je een uitstekende selectie artikelen over schepping en evolutie, die eerder in CV-Koers verschenen. Aan het woord komen o.a. Cees Dekker, Els van Dijk, René Franssen, Evert van der Heide, Barend Kamphuis, Eep Talstra en Tom Zoutewelle.

Klik in de **rechtermenubalk** van cvkoers.nl op het dossier *In den beginne*.